

Η συγκλονιστική ιστορία μιας
οικογένειας που προσπαθεί να
επιβιώσει παράλληλα
με τα ιστορικά γεγονότα
που σημάδεψαν την Εβραϊκάδα.

το παρελθόν που δεν λησμονήσα

ΔΕΣΠΟΙΝΑ ΛΑΠΠΑ - ΚΟΝΤΟΥ

ΤΙΤΛΟΣ: Το παρελθόν που δεν λησιμόνησα
ΣΥΓΓΡΑΦΕΑΣ: Δέσποινα Λάππα-Κόντου
ΣΕΙΡΑ: Ελληνική λογοτεχνία
ΕΠΙΜΕΛΕΙΑ - ΔΙΟΡΘΩΣΗ ΚΕΙΜΕΝΟΥ: Γεωργία Οικονόμου
ΣΕΛΙΔΟΠΟΙΗΣΗ: Εκδόσεις Έξη
ΣΧΕΔΙΑΣΜΟΣ ΕΞΩΦΥΛΛΟΥ: Εκδόσεις Έξη

Copyright © Δέσποινα Λάππα-Κόντου
Copyright © 2016 Εκδόσεις Έξη

ISBN: 978-618-5240-03-5

Το παρόν έργο πνευματικής ιδιοκτησίας προστατεύεται κατά τις διατάξεις της ελληνικής νομοθεσίας (Ν.2121/1993, όπως έχει τροποποιηθεί και ισχύει σήμερα) και τις διεθνείς συμβάσεις περί πνευματικής ιδιοκτησίας. Απαγορεύεται η κατ' οποιονδήποτε τρόπο ή μέσο (ηλεκτρονικό, μηχανικό ή άλλο) αντιγραφή, φωτοανατύπωση και γενικώς αναπαραγωγή, μετάφραση, διασκευή, αναμετάδοση σε οποιαδήποτε μορφή και εν γένει εκμετάλλευση του συνόλου ή μέρους του έργου χωρίς τη γραπτή άδεια του εκδότη.

Εκδόσεις Έξη
Λουίζης Ριανκούρ 13
11523 Αθήνα
Τηλ.: 211 4111078
www.ekdoseiseksi.gr
email: info@ekdoseiseksi.gr
facebook: Εκδόσεις ΕΞΗ

ΔΕΣΠΟΙΝΑ ΛΑΠΠΑ-ΚΟΝΤΟΥ

ΤΟ ΠΑΡΕΛΘΟΝ
ΠΟΥ ΔΕΝ ΛΗΣΜΟΝΗΣΑ

Εκδόσεις Έξη

«Αν δε με πιστεύετε, κοιτάξτε και μόνος σας. Θ' ανοίξω την πόρτα, ίσα μια χαραμάδα, για να μπορέσετε να τον δείτε. Δείτε κι αφουγκραστείτε. Από το πρωί τραγουδάει και κουνάει συνέχεια το μαντίλι».

«Γιατί όλα αυτά, ποιο μαντίλι;»

«Το άσπρο, το άσπρο μου ζήτησε, από την ώρα που ξύπνησε».

Η Νέλλη γύρισε απαλά το πόμολο της πόρτας για να μην κάνει θόρυβο και την άνοιξε ίσα μια χαραμάδα, προτρέποντας τον Κώστα, τον άντρα που είχε σταλεί από τον Μητροπολίτη, να κοιτάξει μέσα στο δωμάτιο.

«Εκεί δεξιά είναι το κρεβάτι μας. Περιμένετε λίγο, καλύτερα να μη σας δει από την αρχή».

Αυτός ένας απλός υπάλληλος της επισκοπής ήταν, τον εκτιμούσαν όμως όλοι κι εμπιστεύονταν την κρίση και την ειλικρίνειά του. «Πήγαινε παιδί μου να δεις τι γίνεται. Οι πληροφορίες είναι αντιφατικές. Πρέπει να διαπιστώσουμε και μόνοι μας ποιος έχει δίκιο και τι ακριβώς συμβαίνει κι ύστερα να πάρουμε μια απόφαση, τη σωστή, με το θέλημα του Θεού», του είχε πει ο Μητροπολίτης της περιφέρειας.

Πλησίασε στο άνοιγμα της πόρτας και την άνοιξε λίγο

ακόμα για να μπορεί να βλέπει ολόκληρο το κρεβάτι. Επικέντρωσε το βλέμμα του στο πρόσωπο του άντρα που ήταν ξαπλωμένος και σκεπασμένος μ' ένα βαρύ πάπλωμα στο χρώμα του ουρανού, γυαλιστερό, και πυκνοδουλεμένο με χιλιάδες βελονιές που σχημάτιζαν λουλούδια.

«Ούτε στα νιάτα του δε θα 'χε σκεπαστεί με τέτοιο πάπλωμα», σκέφτηκε ο Κώστας κι αμέσως το πήρε πίσω, «μα τι λέω, μια ζωή έτσι θα ήταν. Τι να του έλειπε, με τόσα λεφτά».

Το κεφάλι του με τα γκριζα καλοχτενισμένα μαλλιά ακουμπούσε πάνω σε δυο μεγάλα κάτασπρα μαξιλάρια. Το πρόσωπό του δεν είχε προλάβει να το σκάψει βαθιά ο χρόνος. Κόντευε τα εβδομήντα πέντε, είχε κάποιες ρυτίδες στο μέτωπο και δίπλα στα μάτια, ενώ κάτω από αυτά το γερασμένο λεπτό δέρμα σχημάτιζε σακούλες. Η μύτη του μικρή με ρουθούνια μάλλον μεγάλα και τα χείλια του λεπτά, άχρωμα, σχημάτιζαν ένα πλατύ χαμόγελο, που άφηνε να φανεί μια καλοφτιαγμένη οδοντοστοιχία. Τα μάγουλά του ροδοκόκκινα και φρεσκοξυρισμένα. Φορούσε μπλε σκούρες σατέν πυτζάμες με άσπρο ρέλι στα μανίκια και γύρω απ' τον γακά. Στο δεξί του χέρι κρατούσε το άσπρο μαντίλι και το κουνούσε ρυθμικά, στον ρυθμό του τραγουδιού.

*Σήμερα λάμπει ο ουρανός, σήμερα λάμπει η μέρα,
σήμερα στεφανώνεται ο απτός την περιστέρα.*

«Αυτός είναι ο απτός κι η περιστέρα είμαι εγώ», είπε ψιθυριστά η Νέλλη και κατέβασε το κεφάλι, για να κρύψει το κοκκίνισμα, που ένιωσε να «βάφει» τα μάγουλά της.

Ο Κώστας περίμενε λίγο ακόμα, ώσπου είδε το κουρα-

σμένο χέρι να πέφτει και να ξεκουράζεται πάνω στο πάπλωμα. Χέρι ρυτιδιασμένο με σκούρες φλέβες να ξεπετούνται σαν φίδια και να ζώνουν το πάνω μέρος της παλάμης ως τις ρίζες των δακτύλων, που ζαρωμένα κι αυτά κατέληγαν σε κοντοκομμένα νύχια. Χτύπησε την πόρτα διστακτικά, καμιά αντίδραση από μέρους του.

«Δεν ακούει καλά, ξαναχτυπήστε».

Στο επόμενο χτύπημα ο Χρήστος έστρεψε το κεφάλι προς το άνοιγμα.

«Ποιος είναι;»

«Εγώ, ο Κώστας. Καλημέρα κύριε Χρήστο, πώς πάτε σήμερα; Μια χαρά σας βλέπω».

«Καλημέρα, πέρνα μέσα. Γιατί να μην είμαι καλά; Παντρεύομαι, δεν το έμαθες; Καιρός ήταν πια, μια ζωή αστεφάνωτη την είχα την περισσότερα μου».

«Ώστε το αποφάσισες;»

«Εσύ τι λες; Δεν πήρατε το μήνυμά μου ότι περιμένουμε το απόγευμα τον παπα-Γιάννη να μας στεφανώσει;»

«Ξέρεις γι' αυτό ήρθα, μ' έστειλε ο Σεβασμιότατος να δω αν πραγματικά το θέλετε κι οι δυο ή αν είναι απόφαση που πήραν άλλοι για σας και σας πίεσαν γι' αυτό».

«Τι λες Κώστα, εγώ χάρη χρωστάω στα ξαδέρφια μου που μου άνοιξαν τα μάτια, έστω και τώρα».

«Δηλαδή συμφωνείτε απόλυτα να το προχωρήσουμε το θέμα;»

«Τι να σου πω, εγώ ξανάνιωσα από τότε που το αποφάσισα, όσο για την γυναίκα μου, ρώτα την ίδια. Εγώ που την ξέρω κοντά σαράντα χρόνια, βλέπω πως λάμπει σαν κοριτσόπουλο. Μην κοιτάς που δεν με κρατούν τα πόδια μου

κι είμαι καρφωμένος σε τούτο δω το κρεβάτι. Αν μπορούσα, θα χόρευα όλη μέρα. Γι' αυτό κουνάω το άσπρο μαντίλι και τραγουδάω όποιο τραγούδι του γάμου μου 'ρχεται στον νου κι άλλα τα θυμάμαι ολόκληρα κι άλλα μισά και ξαναρχίζω από την αρχή. Γιατί παντρεύομαι. Τι κρίμα που δεν το 'κανα νωρίτερα... Να πέσω από τα πόδια μου χορεύοντας, φέρνοντας γυροβολιές και κάνοντας τσαλίμια. Γιατί ήμουν χορευταράς, πρώτος στα γλέντια και στα πανηγύρια, ρώτα όποιον θες. Αν δε χόρευα κι ένα τσάμικο στο τέλος, δεν καθόμουν πάλι στο τραπέζι. Πες του Νέλλη, έτσι δεν είναι;» είπε και δεν πρόλαβε να τη δει να σκουπίζει τα μάτια της. Το 'κανε βιαστικά, δεν ήθελε να τη βλέπει να κλαίει. Το ήξερε καλά.

«Έτσι είναι Χρήστο μου, όπως τα λες. Ξέρετε, μου έμαθε κι εμένα να χορεύω τον πρώτο καιρό που ήρθαμε στην Ελλάδα. Κοντά του άρχισε να μου αρέσει κι εμένα ο χορός», είπε η Νέλλη.

«Δηλαδή, για να γυρίσουνε στο θέμα μας κι επειδή βιάζομαι, πρέπει να ετοιμάσουμε και τα χαρτιά, συμφωνείς κι εσύ απ' ό,τι βλέπω.»

«Εγώ πάντα συμφωνούσα και πάντα το ήθελα», είπε.

«Καλά λοιπόν, φεύγω, πάω να μεταφέρω την επιθυμία σας στον Σεβασμιότατο. Θα έρθει ένας ιερέας κατά τις έξι το απόγευμα, καλά είναι;»

«Εντάξει, περιμένω τον παπα- Γιάννη».

«Θα δούμε αν είναι εύκαιρος.»

«Και τι θα έχει να κάνει χειμώνα καιρό τέτοια ώρα;»

«Δεν ξέρω, εγώ θα του το πω, υπάρχουν και έκτακτες ανάγκες της εκκλησίας. Φεύγω, καλή σας μέρα».

«Στο καλό, στο καλό».

Τον συνόδεψε η Νέλλη ως την εξώπορτα.

«Τώρα τον είδατε και μόνος σας. Να πάτε να το πείτε στον Δεσπότη, γιατί μπορεί να είμαι ξένη, δεν είμαι όμως κουτή, κατάλαβα ότι κάτι έγινε στο μεταξύ. Τόσα χρόνια στην Ελλάδα, σας έχω μάθει κι απ' την καλή κι απ' την ανάποδη.»

Χαμογέλασε αμήχανα ο Κώστας, φόρεσε τον μάλλινο σκούφο και τα χοντρά γάντια του και βγήκε. Ένωσε τον παγωμένο αέρα στο πρόσωπό του. «Έπρεπε να είχα βγάλει το παλτό, εκεί μέσα έκανε τόση ζέστη, τώρα θα κρυώσω. Πάντως έχει δίκιο η γυναίκα, το ψυλλιάστηκε πως κάτι έγινε. Κι αυτός ο παπα-Γιάννης, κρίμα που ο κυρ Χρήστος του 'χει και προτίμηση...»

Ο Μανώλης κι ο Νικόλας, ξαδέρφια του μακρινά, αλλά αγαπημένα, τον είδαν που πήρε την κάτω βόλτα ύστερα από το ελαφρύ εγκεφαλικό που έπαθε λίγο μετά την Πρωτοχρονιά του 1958. Καλοφαγάς και γλεντζές δεν έχασε ευκαιρία να φάει και να γλεντήσει με φίλους και συγγενείς.

Για τη γιορτή του είχαν αγοράσει ένα γουρουνάκι, κόττες, χήνα, λουκάνικα, τσιγαρίδες... Δυο μέρες μαγειρεύε η Νέλλη με τη βοήθεια της κυρα-Λένης και της Γιαννούλας. Ετοίμασαν το σπίτι, τίναξαν τα χαλιά, σκούπισαν και σφουγγάρισαν απ' άκρη σ' άκρη, ξεσκόνισαν, γυάλισαν τ' ασημικά, άλλαξαν τα κεντήματα πάνω στα έπιπλα και έφτιαξαν γλυκά, κουραμπιέδες, μελομακάρονα και μπακλαβάδες. Αγόρασε κι ο Χρήστος τέσσερις νταμιτζάνες κρασί, άσπρο και κόκκινο για όλα τα γούστα, τσίπουρο για

την όρεξη και σόδες μην τυχόν κάποιος βαρυστομάχιαζε.

Πάνω από πενήντα άτομα πέρασαν εκείνη την ημέρα να του ευχθούν. Κάποιοι κοντινοί συγγενείς έφτασαν πρωί, αμέσως μετά την εκκλησία, όπως κάθε χρόνο. Άλλοι ήρθαν αργά το βράδυ, αφού είχαν τελειώσει με τις άλλες επισκέψεις, γιατί ήξεραν ότι εκτός από τους εκλεκτούς μεζέδες που πρόσφερε η Νέλλη, ο Χρήστος έφερνε κάθε χρόνο και κλαρίνα στη γιορτή του και βιολί και τουμπερλέκι. Πάντα καλούσε την ίδια ορχήστρα, που περίμενε πώς και πώς κάτι τέτοιες μέρες, γιατί ήξερε ότι το «αφεντικό», όπως τον φώναζαν, ήταν ανοιχτοχέρης και σκορπούσε τα λεφτά με τις χούφτες, κυρίως όταν τον χορό έσερνε η γυναίκα του.

Τα δυο του ξαδέρφια τούς επισκέπτονταν συχνά τα βράδια μετά τη δουλειά και τους κρατούσαν συντροφιά. Τον έβλεπαν που συνερχόταν αργά. Ευτυχώς στο μυαλό του τα είχε τετρακόσια και έτρωγε κανονικά.

«Πρώτα βγαίνει η ψυχή κι ύστερα κόβεται η συνήθεια», σχολίασε ο Νικόλας. Ωστόσο, το αριστερό του χέρι εξακολουθούσε να μην πιάνει καλά, ενώ τα πόδια του αρνούνταν να τον στηρίξουν.

«Έχει ελπίδες να συνέλθει, θα περιμένουμε ως την άνοιξη», είχε πει ο γιατρός, «βέβαια παράλληλα πρέπει να είστε προετοιμασμένοι για όλα, το καμπανάκι χτύπησε μία φορά, βρείτε τρόπο να το πείτε και στη γυναίκα του».

Έτσι φεύγοντας ένα βράδυ, στάθηκαν για λίγο στο κωλοί τρεις τους.

«Καλά φαίνεται, αλλά καταλαβαίνεις, είναι και η ηλικία του... Μακάρι να πάνε όλα καλά», της είπαν.

«Δεν καταλαβαίνω τίποτα κι ούτε θέλω να καταλάβω. Εγώ μια χαρά τον βλέπω, ροδαλό-ροδαλό. Κι η άνοιξη όπου να 'ναι φτάνει, τελειώνει ο Γενάρης. Ούτε θέλω να φανταστώ τον εαυτό μου μόνο, να τριγυρνάω έρημη σ' αυτό το σπίτι κι ούτε που ξέρω αν θα μπορώ να μείνω εδώ ή... σταμάτησε την κουβέντα στη μέση. Άντε, τα λέμε αύριο, στο καλό, όλα θα πάνε καλά και το Πάσχα θα το κάψουμε στην αυλή.»

Έφυγαν με κατεβασμένο κεφάλι. Πρώτος μίλησε ο Μανώλης.

«Τι ήταν αυτό που είπε; Τι εννοούσε;»

«Δεν κατάλαβες; Αστεφάνωτη την έχει, μια ζωή. Έκανε διαθήκη ή την άλλη μέρα θα την πετάξουν απ' το σπίτι οι συγγενείς σαν την τρίχα απ' το προζύμι;»

«Λες αυτό να ήθελε να πει;»

«Φως φανάρι, είναι έξυπνη γυναίκα η Νέλλη. Με ποιο δικαίωμα θα διεκδικήσει το σπίτι ή οτιδήποτε ανήκει στον Χρήστο;».

«Τότε τι καθόμαστε, να τη στεφανωθεί το συντομότερο. Από αύριο κιόλας βάζουμε το σχέδιο στα σκαριά».

Δε χρειάστηκε πολύ για να τους πείσουν, η γυναίκα το περίμενε εδώ και σαράντα χρόνια και ο Χρήστος χάρηκε.

«Να είστε καλά βρε παιδιά που μου ανοίξατε τα μάτια, δεν μου πέρασε από το μυαλό με το ένα και με το άλλο... Άντε να παντρευτεί πρώτα η αδερφή, άντε να χτίσουμε το σπίτι, να στεριώσει το μαγαζί καλά, να βγαίνουν οι παραγγελίες στην ώρα τους... Ύστερα συνηθίσαμε έτσι, νόμιζα ότι όλοι μας έβλεπαν ζευγάρι, μια ζωή μαζί, ποιος θα μπορούσε να το αμφισβητήσει;»

«Οι νόμοι και τα συμφέροντα κάποιων».

«Δεν το είχα σκεφτεί ποτέ μου. Τι περιμένουμε; Πά-
τε αύριο κιόλας στη Μητρόπολη, ετοιμάστε τα χαρτιά κι
όλα τα χρειαζούμενα. Ζητείστε να 'ρθει ο παπα- Γιάννης
και κουμπάροι οι δυο σας, μην ψάχνουμε μακριά. Ελπίζω
να συμφωνείτε. Ο ένας για τα στέφανα κι ο άλλος για τα
δαχτυλίδια. Αυτά τα φοράμε μια ζωή, έλιωσαν στα δάχτυ-
λά μας. Τ' αλλάξαμε μονάχοι μας κάτω από το εικονοστά-
σι, λίγο μετά τον ερχομό μας στην Ελλάδα, θυμάσαι Νέλ-
λη μου;»

«Θυμάμαι, πώς δε θυμάμαι», είπε και από το πλατύ χα-
μόγελο στα σαρκώδη χείλη της φωτίστηκε το πρόσωπό
της, τα γαλανά της μάτια έλαμψαν. Έφερε το χέρι γύρω
από το κεφάλι της και στερέωσε μηχανικά μια φουρκέτα
στον κότσο της. Τότε τα μαλλιά της ήταν κοντά σύμφωνα
με τη μόδα, καστανόξανθα και σγουρά από φυσικού τους,
έκαναν μπούκλες που έπεφταν ως τους ώμους της. Και τα
χείλια της κατακόκκινα, χωρίς φτιασίδια, η μύτη καλοσχη-
ματισμένη, τα φρύδια γαϊτάνια.

«Γαϊτανοφρύδα μου», τη φώναζε όταν ήταν οι δυο τους
στις τρυφερές τους στιγμές, αλλά και «ξενάκι μου», «μέλι
μου» και «γλυκιά καρδιά μου», αυτά τα δύο τελευταία με-
ταφρασμένα από τη γλώσσα της, για να τον νιώθει πιο κο-
ντά της.

Κι εκείνη τον έλεγε «καλέ μου» και «αγάπη μου», μό-
νο αυτά τα δυο κι έκλεινε μέσα τους όλα όσα ένιωθε για
τον άντρα της, που ήταν μαζί και φίλος κι αδερφός και πα-
τέρας και μάνα, ιδίως τον πρώτο καιρό, πριν γνωρίσει συγ-
γενείς και φίλους.

Κορίτσι πράμα ήταν όταν τον πρωτογνώρισε γύρω στα 1920 στην πατρίδα της, τη μακρινή Αυστραλία, όπου είχε βρεθεί ο Χρήστος ανάμεσα σε άλλους μετανάστες. Το ταξίδι με το καράβι κράτησε κοντά δυο μήνες. Νέος άντρας αυτός, μελαχρινός και λυγερόκορμος, μέτριος στο ανάστημα, με μαλλιά και μάτια καστανά. Τον πρώτο καιρό ήταν «χαμένος» ψάχνοντας για δουλειά, στιδήποτε, αρκεί να έβγαζε αρκετά χρήματα και να γυρίσει γρήγορα στην πατρίδα του. Έζησε εκεί πέντε χρόνια και έλεγε πως ο ξένος τόπος δεν του ταίριαζε και πως το ψωμί είναι πάντα πικρό στα ξένα. Αυτός ήταν και ο λόγος που προσπαθούσε να μη χαλάσει ποτέ χατίρι στη γυναίκα του. «Για να της γλυκάνει το ψωμί της ξενιτιάς της», όπως έλεγε, «γιατί τα πέρασα και τα ξέρω». Την αγαπούσε πολύ.

Ούτε η χώρα, ούτε οι κάτοικοί της του φέρθηκαν σκληρά. Βρήκε γρήγορα κάποιους πατριώτες που είχαν πάει εκεί πριν από αυτόν. Οι δουλειές περίσσευαν, ζητούσαν χέρια εργατικά κι αυτός ήταν άξιος. Δούλεψε ξυλουργός σε μεγάλο εργοστάσιο, όπου έφτιαχναν κουφώματα κι έπιπλα. Πέρασε σχεδόν απ' όλα τα πόστα και τα στάδια, ήθελε να μάθει καλά τη δουλειά, που επιπλέον ήταν και καλοπληρωμένη. Ανοικτό μυαλό, γερός σαν ταύρος, σήκωνε βάρη, έσκυβε πάνω από τα ξύλα, τα επεξεργαζόταν, τα περνούσε μέσα από τα μηχανήματα και τα έβλεπε από σανίδες να παίρνουν σταδιακά μορφή, ν' αποκτούν χρηστικότητα και ομορφιά. Ήθελε ν' αποκτήσει όσο το δυνατόν περισσότερες γνώσεις και ικανότητες πάνω σ' αυτόν τον τομέα. Στόχος του ήταν γυρίζοντας στην πατρίδα ν' ασχοληθεί με το επάγγελμα και, γιατί όχι, να 'χει γύρω του μα-

στόρους και μαστορόπουλα κι αυτός να 'ναι ο αρχιμάστορας.

Το μόνο ζόρι που τράβηξε τα δύο πρώτα χρόνια ήταν που δεν ήξερε τη γλώσσα. Αλλά κι εκεί δεν το 'βαλε κάτω. Πήγαινε τα βράδια και παρακολουθούσε μαθήματα. Κάποιες φορές ένιωθε τα μάτια του να κλείνουν, κάποτε μάλιστα τον πήρε ο ύπνος έτσι γερμένος που ήταν πάνω στο θρανίο. Τον σκούντησε ο διπλανός του, πατριωτάκι από την Ήπειρο ήταν, τινάχτηκε επάνω, κοίταξε γύρω του ντροπιασμένος κι έδωσε όρκο στον εαυτό του να μην αφηθεί να το ξαναπάθει. Τόσο του κακοφάνηκε.

«Λες κι είμαι κανένας γέρος κι αποκοιμήθηκα. Θυμάμαι τον παππού μου που κοιμόταν στην πολυθρόνα και πήγαινα και τον σκουντούσα να ξυπνήσει, ώσπου μια μέρα ξαφνιασμένος μου άστραψε μια σφαλιάρα και δεν το ξανάκανα. Ποιος ξέρει τι όνειρο να 'βλεπε», είπε αργότερα στον Γιώργη απολογούμενος.

Στη διάρκεια της μέρας δεν έχανε ευκαιρία να μιλάει αγγλικά. Ήξερε πως έκανε λάθη, ζητούσε απ' όποιους είχε το θάρρος να τον διορθώνουν. Κάπως έτσι γνώρισε και τη Νέλλη. Μ' αυτήν δεν είχε αποκτήσει ακόμα αρκετή οικειότητα, το ήθελε όμως πολύ και το επεδίωκε συστηματικά. Ήταν η μεγαλύτερη κόρη μιας πολυμελούς οικογένειας, με παιδιά να μπαίνουν και να βγαίνουν στο σπίτι κι αυτά κι οι φίλοι τους, με παππού και γιαγιά, με γονείς ανοιχτόκαρδους και φιλόξενους.

Ο Χρήστος κι ένας άλλος υπάλληλος του εργοστασίου πήγαν ν' αλλάξουν κάποια κουφώματα του σπιτιού αυτής της οικογένειας. Χρειάστηκε να δουλέψουν πέντε ολό-

κληρες μέρες, ώσπου να τελειώσουν οι εργασίες. Σ' αυτό το διάστημα γνωρίστηκε με την κοπέλα, που είχε κι άλλες δυο αδερφές. Αυτή του άρεσε από την αρχή.

«Και τι περιμένεις από το κορίτσι; Εμείς μαστοράκια είμαστε και μάλιστα ξένοι», του είπε ο Αντόνιο ο Ιταλός, που τον έβλεπε πώς την κοίταζε και τον πείραζε.

«Μαθαίνουμε, κάποια μέρα θα γίνουμε και μαστόροι κανονικοί κι αυτό που κάνουμε τώρα αρκετά σπουδαίο είναι. Κι ύστερα πού ξέρεις, μπορεί να της αρέσω κι εγώ, να είναι στην τύχη μας.»

Πες πες, το πίστεψε κι έβαλε σκοπό του να την κατακτήσει. Δυο χρόνια συναντιόντουσαν κρυφά. Στην αρχή βλέπονταν από μακριά στην παραλία κάθε Κυριακή απόγευμα, όταν έκαναν περίπατο. Αργότερα, ο Χρήστος μπήκε στην παρέα τους, μια μεγάλη ομάδα νέων που πήγαιναν για πικ νικ, έπαιζαν μπάλα και κολυμπούσαν. Μέχρι και κολύμπι έμαθε για χάρη της. Στεριανός αυτός, η θάλασσα τον τρόμαζε πριν. Απορούσε πώς εκείνοι οι «τρελοί» στέκονταν όρθιοι πάνω σε μια σανίδα ανάμεσα σε τεράστια κύματα, που αυτός τα φοβότανε κι από τη στεριά ακόμα. Μα για το χατίρι της μπορούσε να κάνει κι άλλα πολύ πιο τολμηρά από το να κολυμπάει, όπως το να πάει να τη ζητήσει από τον πατέρα της.

Τους ξάφνιασε η πρότασή του. Καλό παιδί, εργατικό, τον είχαν δει να δουλεύει στο σπίτι τους, αλλά ξένος.

«Και τι μ' αυτό;» πήρε τον λόγο η κοπέλα, «κι οι δικοί μας κάποτε ξένοι ήταν σ' αυτήν τη χώρα», είπε και με παρακάλια τους έπεισε να τον δεχτούν. Δεν το μετάνιωσαν, γιατί τους έβλεπαν αγαπημένους. Η διαφωνία τους προέ-

κυψε αργότερα, όταν πια είχε μπει για τα καλά στην οικογένεια και ήταν μια, μοναδική και σοβαρότατη.

«Θα φύγουμε για την Ελλάδα», τους ανακοίνωσαν λίγο μετά το κυριακάτικο γεύμα, όταν όλοι τους ήταν μαζεμένοι γύρω από το τραπέζι.

Τα μάτια όλων έπεσαν πάνω στη Νέλλη, άλλα γεμάτα έκπληξη «τι πάει να κάνει;», άλλα με απορία «να είναι αλήθεια, πόσο την πίεσε για να πάρει αυτήν την απόφαση;», άλλα με πίκρα «αχάριστη τελικά, μας εγκαταλείπει», άλλα με θυμό «μας αφήνει όλους πίσω τώρα που μεγάλωσε και θα μπορούσε να κάνει κάτι για την οικογένεια» κι άλλα με απόγνωση «δε θα την ξαναδούμε ποτέ πια».

Η κοπέλα έφερε τις παλάμες της στο πρόσωπο κι έκρυψε τα μάτια της. Δεν μπορούσε να σηκώσει τόσο βάρος. Έμεινε έτσι για λίγο και τα ζύγισε όλα μέσα της. Ύστερα κατέβασε τα χέρια, όρθωσε το κορμί στην καρέκλα κι είπε με σταθερή φωνή.

«Σας αγαπώ όλους πάρα, μα πάρα πολύ, αλλά η ζωή τραβάει μπροστά. Αυτός ο άντρας μου 'λαχε και τον λατρεύω. Θα πάω μαζί του και στην άκρη του κόσμου».

Ένα μήνα αργότερα με τις ευχές όλων μπάρκαραν για την Ελλάδα. Θα παντρεύονταν εκεί, μόλις θα είχαν τακτοποιηθεί.

Ο Μανώλης κι ο Νικόλας δεν έμαθαν ποτέ τι είχε συμβεί στο παρασκήνιο, ούτε και που υποψιάστηκαν τίποτα. Την επόμενη μέρα το πρωί ο Νικόλας πήγε και βρήκε τον παπα-Γιάννη, γείτονες ήταν, και του μίλησε. Αυτός το καλοσκέφτηκε και πήγε κατευθείαν στον Γιώργο, τον ανι-

ψιό του Χρήστου, το παιδί της αδερφής του. Ήταν και δικός του γνωστός και είχε το μεγάλο κατάστημα «Εδώδιμα-αποικιακά», ένα από τα μεγαλύτερα της πόλης. Έπρεπε να τον ενημερώσει για το τι σκέφτονταν να κάνουν, όσο και να πεις, εκδούλευση θα του έκανε, καλό είναι να έχεις καλές σχέσεις με τέτοιους ανθρώπους, ποτέ δεν ξέρεις πώς έρχονται τα πράγματα. Τον βρήκε στο μαγαζί να εξυπηρετεί μια πελάτισσα.

«Καλώς τον παπα-Γιάννη. Τι θα σου βάλουμε πάτερ; Πώς και μας ήρθες ο ίδιος και δεν έστειλες την παπαδιά; Από τη μέρα που μας άγιασες για τα Φώτα έχουμε να σε δούμε. Έλα κάτσε να τα πούμε, τελειώνω εδώ με την κυρία κι είμαι στη διάθεσή σου».

«Να τα πούμε Γιώργο μου κι εγώ γι' αυτό ήρθα», είπε και του ζήτησε να πάνε παράμερα. «Μην μας πάρει κανένα αυτί», πρόσθεσε.

«Τι λες παπά μου, πάμε πίσω με την ψυχία μας».

«Γιώργο παιδί μου, ξέρεις πόσο σ' εκτιμάω κι εσένα και την οικογένειά σου».

«Το ξέρω, κι εγώ το ίδιο, αμοιβαίο είναι. Η Σταυρούλα δεν παίρνει άλλον παπά ούτε για αγιασμό, ούτε για ευχέλαιο, μόνο εσένα».

«Γι' αυτό λοιπόν άκου, μόλις το έμαθα, έτρεξα να σου το πω. Ο θεός σου παντρεύεται».

«Ποιος θεός μου, ο Χρήστος;»

«Ακριβώς και θέλει εμένα να πάω να τους αλλάξω τα στέφανα».

«Η παντρεία τον μάρανε, αυτός είναι με το 'να πόδι στον τάφο!»

«Γι' αυτό και το κάνει, δεν καταλαβαίνεις; Ανακατεύτηκε εκείνος ο ξάδερφός σου ο Νικόλας, δεν ξέρω αν είναι μόνο δικιά του δουλειά ή αν είναι και κανένας άλλος μπλεγμένος. Καταλαβαίνεις τώρα, ποιος ξέρει τι του έταξε, τι όφελος θα έχει... Κοίτα μη σε κάνει πέρα, παιδί της αδερφής του είσαι».

«Τι μπορεί να κάνει;»

«Ο θεός σου ό,τι θέλει. Ένα σωρό περιουσία έχει, σ' όποιον θέλει την αφήνει. Αν όμως γίνει ο γάμος και δεν έχει αφήσει διαθήκη, τα παίρνει σχεδόν όλα η ξένη».

«Ε, όχι κι έτσι. Την είχε μια ζωή, τη γλέντησε, τη γύρισε παντού, δεν της έλειψε τίποτα, τι άλλο θέλει η κυρία;»

«Ό,τι δικαιούται από τον νόμο, την περιουσία του άντρα της».

«Δεν είναι δυνατόν! Δεν μπορεί να κάνει κάτι τέτοιο!»

«Το έψαξες καλά;»

«Αυτό πάντα πιστεύαμε κι εγώ και η γυναίκα μου. Εγώ είμαι αίμα του, παιδί της αδερφής του κι αφού αυτός παιδιά δεν αξιώθηκε... Θα έμαθες βέβαια τι είχαμε τραβήξει μ' εκείνον τον Στέφο, παραλίγο να τα χάσουμε όλα».

«Τα έμαθα, τα έμαθα. Τι γίνεται αλήθεια μ' αυτόν, είχατε νέα του;»

«Γκρεμοτσακίστηκε κι έφυγε, ούτε ξέρω τίποτα κι ούτε με νοιάζει. Αλλά εδώ, στο θέμα μας, τα άλλα είναι παλιές ιστορίες. Τι θα κάνεις, θα τους παντρέψεις; Και πρώτα πρώτα, μπορεί να γίνει αυτός ο γάμος;»

Αυτό ακριβώς φρόντιζε εκείνη τη στιγμή η Άννα, η γυναίκα του Μανώλη. Είχε αναλάβει να πάει στη Μητρόπολη να βγάλει τα στεφανοχάρτια. Ο Μητροπολίτης ήταν

γνωστός της οικογένειάς της, θρήσκοι όλοι, θεοσεβούμενοι, είχαν καλές σχέσεις μαζί του κι ο ίδιος ήταν προσιτός και σωστός. Του εξέθεσε το θέμα με λεπτομέρειες.

«Κανονικά θα πρέπει πρώτα να της γίνει κατήχηση».

«Μα αυτή είναι μια ζωή ορθόδοξη στην ουσία κι όχι στους τύπους. Κάθε Κυριακή πάει στην εκκλησία, ανάβει το καντήλι της συχνά, έχει ένα σωρό εικόνες στο εικονοστάσι της, κάνει τον σταυρό της σαν εμάς, χώρια οι ελεμώσεις της...»

«Έ τότε κι αφού υπάρχει ο λόγος που μου εξήγησες, να μην το καθυστερήσουμε. Ας μη διυλίσουμε τον κώνωπα και καταπιούμε την κάμπλο, που λέει και το Ευαγγέλιο. Πες στον παπα-Χαράλαμπο να ετοιμάσει τα χαρτιά».

Το ίδιο απόγευμα τον πλησίασε ο παπα-Γιάννης λέγοντάς του ότι «συγγενείς του Χρήστου, πιθανότατα δια ίδιον όφελος, Σεβασμιότατε, μεθοδεύουν αυτόν τον γάμο».

Κι έτσι ο Κώστας, ο υπάλληλος της Μητρόπολης, ανέλαβε να εξιχνιάσει την αλήθεια.

Κόντευε έξι το απόγευμα, οι μελλοντυμφοί ήταν από ώρα έτοιμοι. Η Νέλλη είχε πλύνει κι αλλάξει τον άντρα της, του φόρεσε το καλό του κοστούμι, άσπρο πουκάμισο και γραβάτα, τον σήκωσε, τον κάθισε σε μια πολυθρόνα και τον άφησε συντροφιά με την κυρα-Λένη για να πάει να ετοιμαστεί. Φόρεσε κι αυτή ένα καλό φόρεμα, το μπλε κρεπ ντε σιν με τον δαντελένιο γιακά και τις ασορτί μανσέτες, που είχε ράψει για τη γιορτή του άντρα της στη Γιάννα, τη μοδίστρα. Χρόνια αυτήν έπαιρνε στο σπίτι σχεδόν κάθε φθινόπωρο και άνοιξη. Χτένισε τα μαλλιά της και τα άφησε πρώτα να πέσουν στους ώμους. Είχαν αρχίσει ν’

αραιώνουν αρκετά τα τελευταία χρόνια και το χρώμα τους ήταν σχεδόν γκριζο. Τα βούρτσισε καλά και τα έπιασε σε κότσο ψηλό, που τον στερέωσε με φουρκέτες και τον στόλισε με μια χτένα από ταρταρούγα. Πήρε τον μικρό μπρούτζινο καθρέφτη, τον έφερε στο πίσω μέρος του κεφαλιού της και κοιτάχτηκε στον μεγάλο καθρέφτη του χωλ χαμογελώντας αυτάρεσκα.

«Καλά τα κατάφερα, μα αν είχα χρόνο, θα πήγαινα στο κομμωτήριο, μια φορά παντρεύεται κανείς», σκέφτηκε και αναρωτήθηκε για το αν έπρεπε να βάψει τα χείλια της. Δεν το συνήθιζε, προτιμούσε να είναι φυσική.

Την πρώτη φορά που βάφτηκε ήταν πολύ νέα και ο Χρήστος την αποπύρε γλυκά. «Εσύ που είσαι τόσο όμορφη χωρίς φτιασίδια, τι τα θέλεις αυτά; Εγώ έτσι σ' αγάπησα, απλή και δροσερή και το στόμα σου, πετροκέρασο, να το φιλώ και να μην το χορταίνω», της είχε πει.

«Ίσα ίσα, για να πάρουν λίγο χρώμα», σκέφτηκε και έφαξε για το κραγιόν μέσα στην τσάντα της. Το πέρασε αργά και προσεκτικά πάνω στα χείλια, τα πίεσε μεταξύ τους για να απλωθεί ομοιόμορφα και κοιτάχτηκε στον καθρέφτη. Η αλλαγή ήταν ανεπαίσθητη. «Φτάνει τόσο, καλά είναι», μονολόγησε. Έβαλε ένα ζευγάρι μεταξωτές κάλτσες, τα μαύρα της παπούτσια και τέλος έριξε μια πανάκριβη εσάρπα στους ώμους της. «Ώσπου να 'ρθουν οι άλλοι, για να μην κρυώσω. Την ώρα της στέψης θα τη βγάλω», σκέφτηκε.

Η εικόνα της έφερε δάκρυα στα μάτια του Χρήστου, μόλις την αντίκρισε.

«Όμορφη νύφη, κούκλα, λάμπεις καλή μου!»

«Κι εσύ δεν πας πίσω», του αντιγύρισε κι έσκυψε και τον φίλησε.

Σε λίγο έφτασαν κι οι κουμπάροι μαζί με την Άννα, που έφερε τα απαραίτητα για τη στέψη. Έστρωσαν στο μικρό τραπέζι ένα άσπρο κοφτό τραπεζομάντιλο, έβαλαν σε ασημένιο δίσκο τα στέφανα και τα κουφέτα, το κρασί μέσα σε κρυστάλλινο σκαλιστό ποτήρι, στερέωσαν τις λαμπάδες τις στολισμένες με άσπρο τούλι κι άφησαν χώρο για ν' ακουμπήσει ο παπάς το Ευαγγέλιο.

«Κάλλιο αργά, παρά ποτέ, κάτι ήξερε αυτός που το 'πε».

«Συμφωνώ μαζί σου, καλέ μου, αν και δεν το περίμενα πια».

«Έπρεπε να γίνει, έπρεπε, πολύ το αργήσαμε. Όταν με το καλό σηκωθεί, σου χρωστάω ένα γλέντι τρικούβερτο».

«Το περιμένω».

Εκείνη την ώρα ακούστηκε το κουδούνι. Η Άννα πετάχτηκε ν' ανοίξει. Ήταν ο Γιώργος κι η Σταυρούλα.

Με το που μπήκαν δε χαιρέτησαν, μόνο αυτός είπε: «Είχατε δεν είχατε τα καταφέρατε. Τι ρεζιλίκια είναι αυτά, θα γελάει ο κόσμος μαζί μας. Γέροι άνθρωποι και παντρείες, πού ακούστηκε;»

«Αυτοί το αποφάσισαν», είπε η Άννα.

«Ας είναι καλά όποιοι τους έβαλαν τέτοιες ιδέες», είπε η Σταυρούλα και περιορίστηκε στο να της ρίξει μια ματιά όλο φαρμάκι. Πέρασαν στο δωμάτιο μαζί με τους άλλους, είχαν κιόλας προλάβει να φορέσουν τα χαμόγελα της προσποίησης.

«Να ζήσετε, η ώρα η καλή!»

«Ευχαριστούμε, κι εσείς να 'στε καλά».

Ο ιερέας που ήρθε δεν ήταν ο παπα-Γιάννης, δεν είχε μούτρα να τους αντικρίσει. Προφασίστηκε αδιαθεσία κι έστειλαν στη θέση του τον παπα-Γρηγόρη. Τις βέρες τις άλλαξε ο Νικόλας και τα στέφανα ο Μανώλης. Όλη την ώρα του μυστηρίου ο Χρήστος της κρατούσε σφιχτά το χέρι, που κάποιες στιγμές έτρεμε ιδρωμένο μέσα στην παλάμη του. Στον Ησαΐα οι δυο κουμπάροι τον βοήθησαν να σταθεί όρθιος δίπλα στη νύφη και να κάνει μια στροφή γύρω από το τραπέζι.

«Φτάνει τόσο», είπε ο παπάς. Τα μάτια όλων ήταν δακρυσμένα, άλλων από χαρά και συγκίνηση κι άλλων από πίκρα.

Δεν πέρασε ένας μήνας κι η κατάσταση χειροτέρευε ραγδαία. Εξακολουθούσε να μένει καρφωμένος στο κρεβάτι, μείωσε το φαγητό στο ελάχιστο.

«Κακό σημάδι αυτό» συμπέρανε ο γιατρός.

Στο τέλος με δυσκολία μιλούσε. Προσπαθούσε η Νέλλη να τον καταλάβει λέγοντάς του, «ναι, ναι εντάξει, θα γίνει ό,τι θέλεις», όταν της ήταν αδύνατον να πιάσει το νόημα των λέξεων που απεγνωσμένα προσπαθούσε να αρθρώσει.

Τις τελευταίες μέρες η συνεννόηση, όταν ήταν δυνατή, γινόταν με τα μάτια, το δεξί του χέρι, το αριστερό είχε τελείως παραλύσει, και με την κίνηση του κεφαλιού. Όσοπου αργά ένα βράδυ περιτριγυρισμένος από αγαπημένους ανθρώπους που τον περίμεναν ώρα με την ώρα, «έσβησε». Δεν πρόλαβε να δει την άνοιξη, μόνο δυο κλωνάρια αμυγδαλιάς δίπλα στο κομοδίνο του πρόλαβε να χαρεί.

Του τα 'χε φέρει η Νέλλη λέγοντάς του: «έφτασε η άνοιξη, λουλούδιασαν τα δέντρα. Όπου να 'ναι θα σηκωθείς, έτσι μας είπε ο γιατρός».

το παρελθόν που δεν απομόνησα

Δεκαετία του 1920, σε μια Ελλάδα που αγωνίζεται να σταθεί στα πόδια της, δύο νέοι άνθρωποι, ο Χρήστος και η Νέλλη, προσπαθούν να χτίσουν μια καινούρια ζωή. Μοναδικό τους στήριγμα η αγάπη. Απατηλή τους ελπίδα ένα παιδί. Ένα παιδί που δεν ερχόταν... Όσοι ο Θεός στέλνει στον διάβα τους την κυρα-Λένη και το ορφανό εγγόνι της, τον Στέφανο. Και τότε η ζωή τους αλλάζει. Στα μάτια του φτωχού αγοριού βλέπουν το παιδί που πάντα ήθελαν και του χαρίζουν τον κόσμο όλο.

Όμως, οι στενοί συγγενείς δεν μπορούν να επιτρέψουν στο «ξένο αίμα» να κυριαρχήσει στον κόσμο τους... Και η οδύσσεια του Στέφανου ξεκινά... Κατηγορούμενος αποφασίζει να φύγει μακριά, αλλάζει το όνομά του και χάνεται στην αλμύρα της θάλασσας για να πνίξει τον πόνο της προδοσίας. Ξαναγεννιέται μέσα από τα συντρίμια της ψυχής του και χτίζει μια νέα ζωή, μετέωρη... Μα δεν μπορεί να ξεχάσει.

Εξήντα χρόνια μετά, και ο χρόνος κυλάει αντίστροφα. Ένας απαγορευμένος έρωτας γεννιέται. Ποιος είναι ο Χάρης και ποια η Μελισσάνθη; Ποια αποκάλυψη θα συνταράξει τη ζωή της Νέλλης; Τα επτασφράγιστα μυστικά βγαίνουν στην επιφάνεια. Τα ψέματα γκρεμίζονται από την αλήθεια της ζωής και το παρελθόν που δεν ξεχάστηκε ποτέ, γίνεται το αναπότρεπτο παρόν τους...

Τρεις γενιές που πορεύονται άλλοτε δημιουργώντας άρρηκτους δεσμούς και άλλοτε γκρεμίζοντας γέφυρες στην προσπάθειά τους να ξεχάσουν. Βιώματα ριζωμένα βαθιά στο μυαλό και στην καρδιά των ανθρώπων που άθελά τους θα πληγώσουν και θα πληγωθούν.